

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 80 Eylül 2021 & Volume: 14 Issue: 80 September 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRKİYE'DE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA MODERN TARİHÇİLİĞİN İNŞASI

BUILDING MODERN HISTORIOGRAPHY IN TURKEY IN THE EARLIER YEARS OF THE REPUBLIC

AYŞEN İÇKE*

Öz

Tarihçiliğın geçmişi oldukça eskilere dayanmakla birlikte, günümüz modern tarihçiliğın bilimsel araştırma ve metotlarıyla birlikte bir bilim dalı olarak ortaya çıkışı, 19. yüzyıla dayanmaktadır. Batı Avrupa'da 15. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlardaki gelişmelere bağılı olarak, tarihçilik 19. yüzyılda akademik bir disipline dönüşmüş ve bu yüzyıldan itibaren tarih bilimi toplumların varlığının teminatı, sosyal ve kültürel gelişmenin en önemli etmenlerinden biri haline gelmiştir. Modernleşme hareketleri kapsamında, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, geleneksel tarihçiliğın yanı sıra, modern tarihçilik alanında da bazı önemli gelişmeler ortaya çıkmaya başlamış olmakla birlikte, tarihçiliğın akademik bir disiplin olarak yan dallarıyla birlikte Türkiye'de kurulup gelişmesi 20. yüzyılın başlarında Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde kurulan Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir.

Bu çalışmada, Cumhuriyet öncesi Osmanlı Devleti'nde tarihçiliğın tarihsel gelişimi incelenerek, Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün başlattığı tarih çalışmaları çerçevesinde modern tarihçiliğın Türkiye'de kuruluş temellerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmamızda, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmış olup, konumuz ile ilgili daha önce yayınlanmış olan eserler, süreli yayınlar, tezler, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Arşivinden elde ettiğimiz belgeler incelenip, değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, modernleşme, modern tarihçilik, cumhuriyet, Osmanlı Devleti.

Abstract

Modern historiography in today's sense emerged in the 19th century even though studies of history date back to very old times. It turned into an academic discipline in the 19th century due to the economic, social, political and cultural developments in Western Europe during the 15th century, and thus the science of history became the warranty for the existence of societies and one of the most important factors in social and cultural development. Although certain developments occurred in the late Ottoman era in modern historiography beside traditional historiography within the scope of modernisation movements, the area was founded and developed as an academic discipline during the Republican era- which was founded under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk in the early 20th century in Turkey.

This study aims to analyse the historical development of historiography in the Ottoman Empire prior to the Republican era and thus to manifest the foundations of modern historiography which were laid by the studies of history initiated by Atatürk in the early Republic period. It examines and evaluates relevant publications, theses and documents obtained from the archives of prime ministry and of the education board of ministry of national education employing document analysis.

Keywords: Atatürk, modernisation, modern historiography, republic, Ottoman Empire.

1. GİRİŞ

Tarihçilik ya da tarih yazıcılığının geçmişi MÖ. V. yüzyıla kadar geriye gitmekle birlikte, günümüz modern tarihçiliğin ortaya çıkışı 19. yüzyıla dayanmaktadır. İlk ve orta çağlarda hâkim sınıfın ve daha çok kurumsal (hanedanlık, kilise vs.) ya da kişisel (hükümdar) iktidarın meşruiyetini sağlamak amacıyla saray çevresinde yazdırılan tarih (Şimşek, 2017, 7), bir bilim dalı olmaktan ziyade, basit bilgi seviyesinde bulunuyor ve olaylar arasında sebep sonuç ilişkisine yer verilmeksizin, olayların sadece nakledilmesi ile yetiniliyordu (Kafesoğlu, 1964, 1). Özellikle Orta çağda, gerek İslam ve gerekse Hristiyan ülkelerin kendi semavi dinlerinin tarih teolojileri içinde, bu teolojilerin meşrulaştırılmasına yönelik bir etkinlik olarak kendini gösteren tarih yazıcılığı (Özlem, 2012, 41), tarihi gerçeklik ve eleştiri anlayışından yoksun olarak oldukça uzun süreler varlığını sürdürmüştür.

Modern dönem olarak ifade edilen, 17. yüzyıldan 19. yüzyıl sonlarına kadar devam eden Batı Avrupa sürecinde ortaya çıkan düşün ve bilim alanlarındaki gelişmeler ile iktisadi, sosyal ve siyasal alanlardaki değişimler, tarih yazıcılığının dönüşümünde etkili olmuştur (Bıçak, 2019, 42). Gerçekte, bu sürecin alt yapısını oluşturan -15. ve 16. yüzyıllardaki- Rönesans ve Reform hareketleriyle ortaya çıkan “eleştirel düşünce” tarihçilik alanında da etkisini göstermeye başlamış (Bos, 2020, 362) ve Batı düşüncesinde tarihçilik anlayışı ilk kez bu dönemde (15. ve 16. yüzyıllarda) yeni özellikler kazanmaya başlamıştır. Olayların “gerçek nedenleri”yle anlatılması gerektiği fikirlerinin ilk kez ortaya atıldığı bu dönemde (Özlem, 2012, 52), tarih yazıcılığında belgelerin önemi örnek olaylarla gösterilerek açıklanmış ve tarihin alanı -siyasal tarihin yanı sıra- farklı konuları da içermeye başlamıştır (Bıçak, 2019, 42-46). Ancak, tarihin alanı ve tarih yazıcılığı ile ilgili asıl önemli gelişmeler, Batı Avrupa’da bilim ve teknoloji alanında önemli gelişmelerin gerçekleştirildiği ve aynı zamanda ulusçuluk fikirlerinin Avrupa toplumlarında yayılmaya başladığı 17. ve 18. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Özellikle 17. yüzyılda doğa bilimlerinde ortaya çıkan büyük gelişmeler ve bu bilimlerin teknik buluşlar yoluyla toplumsal yaşama sağladığı katkılar, 18. yüzyılda uluslaşma süreci içerisindeki Avrupa toplumlarına bir “ilerleme inancı” getirmiş ve bu inanç altındaki Avrupa toplumlarında ulusal bilinci geliştirecek bir ulusal tarih yazıcılığına özel bir önem vermeye başlanmıştır (Özlem, 2012, 63-64). Bununla birlikte, tarihçiliğin anlam ve mahiyetinde köklü dönüşümlerin yaşandığı 18. yüzyıl Aydınlanma döneminde, geçmiş artık başka şeyler için değil, kendisi için istenir hale gelmiştir (Bıçak, 2019, 48). Nitekim, dönemin önde gelen düşünürlerinden Voltaire göre; “Tarihte olup biten her şeyi Tanrı’ya bağlayan kilise tarihçiliğinden beklenecek bir şey yoktur. Bunun yerine bir ‘akılcı tarihçiliğe’ yani tarihsel olayların ‘doğal açıklamasını’ verecek olan bir tarihçiliğe gerek vardır. Tarihçi artık teolog gibi davranmayacağı gibi, bir masalcı ya da fabl yazan biri gibi de davranamaz.” (Özlem, 2012, 66).

Tarih araştırmalarının yoğunluk kazandığı 19. yüzyılda, -özellikle Almanya ve Fransa’da- tarih çalışmaları bizzat devletin finanse ettiği üniversiteler ve araştırma enstitülerinde yürütülmüş (Bıçak, 2019, 70) ve tarihin belli başlı yönetsel ilkeleri, amaç ve mesleki karakteri sistematik bir biçimde tanımlanarak tarih -bu yüzyılda- akademik bir disipline, bir bilim dalına dönüşmüştür. Tarihin bir bilim dalı haline gelmesinde önemli katkılar sağlayan Leopold von Ranke (Özbaran, 1992, 132, Dervişoğlu, 2015, 115-121, Çalen, 2013, 9-10, Bıçak, 2019, 68-70) ile ön plana çıkan Alman tarihçiliğinin araştırma yöntemleri, 19. yüzyılda diğer ileri ülkelere de yayılmış ve tarihçiliğin temellerine yerleşmiştir (Anonim, 1994, 240).

Ulusçuluk hareketlerinin de hız kazandığı 19. yüzyılda, Avrupa ülkeleri kendi toplumlarının üstünlüklerini, ne kadar eski köklü bir geçmişe sahip olduklarını ve dolayısıyla, dünya kültür ve medeniyetine katkılarını tarihsel olarak ortaya koyabilmek, ispatlayabilmek için tarih araştırmalarına büyük önem vermişlerdir. 19. yüzyıl Avrupa’sında tarih bilimine verilen önemi açıkça ortaya koyan Hegel’e göre; “Tarihlerini yazıya geçiremeyen toplumlar, tarihsizdirler ve onlar tarih biliminin konusu olamazlar. Çünkü bir halkın asıl nesnel tarihi, ilkin onun bir tarih bilimine sahip olmasıyla başlar.” (Bıçak, 2019, 65).

Batı Avrupa’nın 15. yüzyıldan itibaren kendi içinde gerçekleştirdiği ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlardaki değişim ve gelişmelerin bir sonucu olarak -özellikle 17. yüzyıldan itibaren giderek artan bir şekilde- Avrupa dışı toplumlarına karşı bilim ve teknoloji alanlarında elde ettiği üstünlük; dünya uygarlığını Avrupa’nın merkezine alan, Avrupa dışı toplumları değersizleştirip, tarihsiz kılan bir “Avrupa-merkezci” (Bıçak, 2019, 183-186, Berktaş, 1983, 14-15) yaklaşımın ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Avrupa ülkelerinin gelişme hızına ayak uyduramayan Batı Avrupa’nın dışında kalan toplumlar, gelişen Avrupa ülkelerine karşı ayakta kalabilmek ve hatta Avrupa ülkelerinin gelişmişlik düzeyine ulaşabilmek için başlattıkları modernleşme hareketleri çerçevesinde, eğitim amaçlı yurt dışına gönderilen öğrencileri vasıtasıyla kendi ulusal tarihlerini inşa etmeye başlamışlardır.

20. yüzyılın başlarında, I. Dünya Savaşı sonrası Anadolu topraklarının Batılı emperyalist devletlerce işgali üzerine, Mustafa Kemâl Atatürk’ün önderliğinde başlatılan Ulusal Bağımsızlık Savaşı’nın başarıyla

sonuçlandırılmasının ardından, yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmak için sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yönleriyle bir bütün olarak gerçekleştirilen modernleşme hareketi çerçevesinde ulusal tarih yazıcılığına büyük önem verilmiş; bu doğrultuda, 1928 yılından itibaren tarih alanında çalışmalar başlatılarak, modern anlamda tarihçiliğin ülkeye yerleşmesini sağlayacak aydın bilim insanlarının temini için yurt dışına öğrenim amaçlı çok sayıda öğrenciler gönderilmiş ve bu öğrencilerin ülkeye dönüş zamanlarının yaklaştığı tarihlerde bilim ve kültür kurumları inşa edilmeye başlanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1938 yılları arası) Türkiye'de modern tarihçiliğin kuruluşunu konu edindiğimiz bu çalışmamızda, Cumhuriyet öncesi Osmanlı Devleti'nde tarihçiliğin gelişimi kısaca özetlenerek, 1928 yılından itibaren Atatürk'ün başlattığı tarih çalışmaları çerçevesinde, Türkiye'de modern tarihçiliğin kuruluş çalışmaları incelenip, irdelenmiştir.

2. CUMHURİYET ÖNCESİ OSMANLI DEVLETİ'NDE TARİH ANLAYIŞI VE TARİHÇİLİĞİN GELİŞİMİ

14. yüzyılın başlarında İslâm ülkeleri ile Bizans İmparatorluğu arasındaki sınırda doğan Osmanlı Devleti'nde tarih anlayışı ve tarihçilik, 19. yüzyıla kadar gelen sürede, İslâm tarih anlayışının egemen olduğu bir edebiyat türü olarak gelişmiştir.

Kuruluşundan yaklaşık 150 yıl sonra, ilk tarih eserlerinin kaleme alınmaya başlandığı Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı menakıbnâme ve destanlarla başlamıştır (Kurtaran, 2014, 261). Bu bağlamda, Orhan Gazi'nin imamı olan İshâk Fakih'in oğlu Yahşi Fakih (Çalen, 2013, 12, Gürkan, 2018, 36) tarafından kaleme alınan -başta Aşıkpaşazâde ve Neşri olmak üzere birçok müellife kaynaklık etmiş olan- "Menakıbnâme-i Âl-i Osman" adlı eser, ilk Osmanlı tarihi olarak kabul edilmektedir (Kurtaran, 2014, 261). Germiyanlı Ahmedî tarafından yazıldığı bilinen İskendernâme'nin sonuna dercedilen manzum "Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman" ise günümüze ulaşan ilk yazılı kaynak olup, eski destan geleneğinin bir uzantısı görünümündedir (Özcan, 2013, 272).

Başlangıçta daha çok destansı ve bir çeşit efsanevi özellikler gösteren Osmanlı tarih yazıcılığı, Sultan II. Mehmed devrinde (1451-1481) İstanbul'un fethinden sonra sarayda -yarı resmi nitelikteki saray tarihçiliği olan- şehnâmeciliğin başlamasıyla gelişmeye başlamıştır. Fetihden sonra, Acem diyarından gelen şairler saraya alınarak maşa bağlanmışlar; böylece bu şairlerin -İran şehnâmeciliğinin etkisiyle- dönemin padişahını öven nitelikte ortaya koyduğu eserler, Osmanlı tarihçiliğinde "şehnâmecilik" türünün ilk örneklerini teşkil etmiştir (Özcan, 2013, 274, Kurtaran, 2014, 262).

Osmanlı Devleti'nde yarı resmi nitelikte saray tarihçiliğinin başlamasında, İstanbul'un fethi ile birlikte II. Mehmed'den başlayarak Osmanlı sultanlarının İslâm dünyasında gelmiş geçmiş en büyük İslâm devletine sahip olduklarının bilincine varmış olmalarının etkili olduğu söylenebilir. Nitekim, 15. yüzyılın son Osmanlı sultanı olan II. Bayezid, devletin tarihinin bu görüşle yazılması için, dönemin tanınmış müşşillerini kapsamlı bir Osmanlı tarihi yazmaya davet etmiştir (Güneş, 2005, 19). İlk standart Osmanlı tarihleri olan Aşıkpaşazâde'nin Tevârih-i Âl-i Osman'ı, Neşri'nin Kitâb-ı Cihânnümâ'sı, İdrîs-i Bitlisî'nin Farsça Heşt Bihişt'i ve İbn Kemâl'in Tevârih-i Âl-i Osman'ı II. Bayezid döneminde yazılmıştır ki, bunlardan son ikisi eserlerini bizzat padişahın emri üzerine kaleme almışlardır (Özcan, 2013, 275).

II. Bayezid döneminde (1481-1512) büyük bir gelişme gösteren Osmanlı tarihçiliği 16. yüzyılda, Yavuz Sultan Selim dönemine (1512-1520) tahsis edilmiş olan Selimnâmeler, Kanunî Sultan Süleyman dönemini (1520-1566) konu edinen Süleymannâmeler ile devam etmiş; ayrıca bu dönemde gazavâtnâme, zafernâme, sefernâme, fetihnâme gibi isimlerle bir savaşı veya bir kalenin fethini konu edinen özel tarihler ile biyografi ve bibliyografya türünde eserler de yazılmaya başlanmıştır (Özcan, 2013, 276-279, Çalen, 2013, 13).

II. Mehmed döneminde (1451-1481) yarı resmi nitelikte saray tarihçiliği olarak başlayan şehnâmecilik, Kanunî döneminde "sürekli bir devlet müessesesi" haline getirilerek, resmi tarihçilik açısından yeni bir aşamaya geçilmiştir (Çalen, 2013, 13). Osmanlı Sarayı'nda, Kanunî döneminden başlayıp III. Mehmed'e kadar olan elli yıllık sürede beş şehnâmeci görev yapmış olup, bunlar içerisinde en meşhuru Seyyid Lokman'dır (Akın, 2014, 2).

17. yüzyıl Osmanlı tarihçiliğinde daha çok vekâyinâmeler, genel tarihler, hususî tarihler, teşkilâta dair eserler kaleme alınmış (Gürkan, 2018, 37); bu dönemde başlıca, seyahatname, siyasetnâme, sefaretnâme, fetihnâme, gazânâme, gazavâtnâme ve şehnâme türünde çeşitli eserler ortaya konulmuştur (Özcan, 2013, 279-281). Ayrıca bu yüzyılın sonlarına doğru, şehnâmenüvislik yerini yavaş yavaş vekâyinüvisliğe bırakmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde resmî tarihçiliğin bir devlet görevi olarak ihdası ve kurumsallaşması, 18. yüzyıl başlarında Amcazâde Hüseyin Paşa'nın sadrazamlığı döneminde gerçekleşmiş (Kütükoğlu, 2012, 457) ve bu tarihten itibaren saray tarihçiliği olan şehnâmeciliğin yerini, Divân-ı Hümâyûn'a bağlı devamlı bir memuriyet olarak teşekkül eden vak'anüvislik müessesesi almıştır (Özcan 2013, 281, Çalen, 2013, 13). Divân-ı Hümâyûn'da Reisülkütâb'ın buyruğunda görevlendirilen ve devlet tarafından yazılması istenilen, yazılmasında sakınca görülmemeyen olayları yazmakla mükellef devlet tarihçisi olan vak'anüvisler (Anonim, 1986, 12064), sadece kendi dönemlerinin olaylarını yazmakla kalmamış, kendilerinden önceki vak'anüvislerin eksik bıraktıkları devrin tarihini tamamlamakla da görevlendirilmişlerdir (Kütükoğlu, 2012, 458). Böylelikle kendilerinden önceki yazılanları toplamak ve hizmette buldukları zamanın hadiselerini yazmakla memur edilen vak'anüvisler, Osmanlı tarihinin telifine çalışmışlardır (İlgaz, 2019, 279).

Osmanlı resmî tarih yazıcılığı olan vak'anüvislik -her ne kadar zaman zaman ihmale uğradıysa da saltanatın sonuna kadar varlığını sürdürmüş bir müessese olup, ilmî anlayış ve yazım tekniği bakımından İslâm tarih yazıcılığı geleneğine bağlı kalmıştır (Kütükoğlu, 2012, 458-461). Ancak, resmî tarih yazıcılığının yanı sıra, Osmanlı Devleti'nde gayri resmî olarak vak'a yazma geleneği de devam etmiştir. 18. yüzyılda, umumî Osmanlı tarihleri yanında, yalnızca bir konuya ayrılmış monografiler, biyografya, bibliyografya, ansiklopedi, şehir tarihçiliği, sultan ve şehzade sünnet düğünlerini konu edinen surnâme, devlet düzenine ve siyasete dair çeşitli eserler ile elçilerin gözlem ve raporlarını içeren sefâretnâme türünde çok sayıda eser kaleme alınmıştır (Özcan, 2013, 281-283).

Tarih anlayışı ve tarih yazıcılığı bakımından Osmanlı tarih yazıcısının (vak'anüvis) geleneksel Ortaçağ toplumlarında görülen bir tarihçi tipini sergilediğini belirten İlber Ortaylı; 15. ve 18. yüzyıllar arası Osmanlı tarihçilerinin, Avrupalı tarihçilerden çok daha derin ve kapsamlı bir bilgiye ve üsluba sahip olduklarını ancak, 17. ve 18. yüzyıl Avrupası'nın tarihçileri yanında başka bir dünyanın algılayış ve düşünüyü sürdürdüğünü ifade etmektedir (Ortaylı, 2017, 43). Ortaylı'ya göre, Osmanlı tarih yazıcılığı, Ortaçağın geleneksel tarih yazıcılığının bir adım ilerisindedir, ancak, çağının dünyasının -Avrupa tarih yazıcılığının- "yöntem ve bilgi" olarak gerisindedir. 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar ki 400 yıllık sürede, Osmanlı tarih yazıcılarının -aralarında bir takım kısmî farklılıklar olmakla birlikte- hepsinin ortak yanı, aynı ideolojinin etkisinde eserlerini kaleme almış olmalarıdır. Bir başka deyişle, Osmanlı tarih yazıcılarının akidesi (dogması) devlet ve 'nizâm-ı âlem'dir (Ortaylı, 2017, 48-49).

19. yüzyıla kadar ki sürede Osmanlı tarih anlayışı ve tarih yazıcılığı, dinsel bir tarih anlayışının egemenliğinde ve bilimsel temellerden yoksun bir edebiyat tarzı olarak yürütülmüş; modern tarihçiliğin gerekleri olan yöntemler, kaynaklar, teknikler ve yaklaşımlar, geleneksel Osmanlı tarihçiliğinde kullanılmamıştır. Söz konusu olan dönemde eser veren Osmanlı tarih yazıcıları, kendilerini devletin bekası düşüncesiyle bağımlı gördüklerinden yaptıkları çalışmalarında Osmanlı devlet ve toplum düzeninin devamını sağlamayı amaçlamışlar (Boztemur, 2009, 49-50), tarihi olayların sebep ve neticelerini ise büyük ölçüde "takdir-i ilahi" ile tasvir etme yoluna girmişlerdir (Dönmez ve Kızıl, 2016, 72).

Ayrıca, Tanzimat dönemine kadar olan sürede, Osmanlı tarihçilerinin en büyük eksikliklerinden biri de 'zaman ve mekân' itibarıyla kendi dünyaları ile sınırlı kalmış olmalarıdır (Boztemur, 2009, 50, Dönmez ve Kızıl, 2016, 72-73, Ortaylı, 2011, 85). Osmanlı tarih yazıcıları, içinde yaşadıkları devleti başka ortamlarla ya da başka zaman kesitleriyle karşılaştırma yapmaktan yoksun bir bakış açısına sahip olarak kalmışlar (Dönmez ve Kızıl, 2016, 73); yeni alanlara, yeni yorum ve bakış açılarına yönelmek gibi bir ihtiyaç duymamışlardır (Ortaylı, 2011, 86).

Osmanlı geleneksel tarih yazıcılığındaki ilk önemli dönüşüm, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde, batılılaşma hareketlerinin daha kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilmeye başlandığı Tanzimat döneminde (1839-1876) ortaya çıkmaya başlamıştır. Nitekim, bu yüzyıla kadarki sürede Osmanlı tarih yazıcılığına egemen olan dinsel tarih anlayışı yerini -Tanzimat'la birlikte uygulamaya başlanılan Osmanlılık politikasına paralel olarak- hanedan tarihçiliğine bırakmaya başlamıştır. 19. yüzyıl başlarında içte ve dışta ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak ortaya atılan Osmanlılık ideolojisi çerçevesinde şekillenen bu hanedan tarihçiliğinin başlıca amacı; Osmanlı hanedanı etrafında, ırk ve din ayrımı gözetmeksizin, çeşitli halkları birleştirmek ve böylece Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü sağlamak suretiyle yıkılışını önlemek düşüncesine dayanıyordu. Osmanlı halklarını hak ve ödevler bakımından eşit duruma getirmek ve yeni anlamda bir 'Osmanlı milleti' oluşturmak ülküsü, bu dönem tarihçiliğini önemli ölçüde etkilemiştir (Arıkan, 1985, 1584-1587). Ayrıca, bu dönemde Avrupa dillerini bilen aydın ve tarihçilerin yetişmesiyle Avrupa ülkelerinde basılan tarih kitapları incelenmeye ve Türkçeye çevirileri yapılmaya başlanmıştır; böylelikle, modern tarihçiliğin bazı yeni yöntem ve akımları yavaş yavaş Osmanlı tarihçiliğine girmeye başlamıştır (Behar, 1996, 51, Arıkan, 1985, 1584). Ancak bununla birlikte, gerek resmi ve gerekse hususi olmak üzere geleneksel Osmanlı tarih yazıcılığı da yine devam etmiştir (Özcan, 2013, 283-287).

Tanzimat döneminin önde gelen ismi hiç kuşkusuz -bir devlet adamı, hukukçu ve tarih yazarı olan- vak'anüvis Ahmed Cevdet Paşa'dır. Cevdet Paşa, Osmanlı Devleti'nin 1774-1826 yılları arasını kapsayan 12

ciltlik Vekâyinâme'sinin ilk ciltlerini yayımladıktan sonra vak'anüvisliğe tayin olunmuş ve bu muazzam eser için ömrünün 30 yılını vermiştir. Eserinde kullandığı kaynakların bolluğu, tahlil kabiliyeti, kusursuz mantığı ile hayranlık uyandırmakla birlikte, kendi tarihi şekli içerisinde yazılmış olan bu eserin gelenekçi tarza sadık kaldığı görülmektedir (Kuran, 2006, 27). Gerçekte, medrese tahsillisi olan Cevdet Paşa, Osmanlı tarihini ve İslâm tarihini ilk defa özgün bir muhteva ile yorumlayıp dünya tarihi içinde bir konuma oturtmuştur. Ancak, Cevdet Paşa'ya göre, İslam devletinin anayasası fıkıhtır ve O, böyle bir görüşten yola çıkarak Osmanlı tarihini ve bütün bir İslam tarihini hukuki ve idari açıdan yorumlayıp belirli bir yere oturtmaktadır (Ortaylı, 2011, 97-98).

Geleneksel tarih yazıcılığının yanı sıra, ilk kez modern tarih yazıcılığına ait bir takım yöntem ve tekniklerin kullanılmaya başlandığı Tanzimat döneminde, bilimsel tarihçiliğin yan dalları olan nümismatik / meskûkât, arkeoloji, epigrafi gibi alanlarda da ilk çalışmalar yapılmaya başlanmış (Ortaylı, 2011, 89-91, Kuran, 2006, 30-31) olmakla birlikte, 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde akademik bir disiplin olarak tarihçilikten söz etmek mümkün değildir. Osmanlı tarih yazarlarının hiçbiri akademik mesleki eğitime sahip olmayıp, genel olarak, menşei bakımından ilmiye veya kalemiye grubuna mensup kişilerden oluşmaktadır. İlmiyeden gelenler ulema, kalemiyeden gelenler ise kâtip olarak tanınmakta, ancak gerek bireysel ve gerekse vak'anüvislik gibi resmî tarih yazıcılığında medrese menşelilerin çoğunlukta olduğu gözlenmektedir (İlgaz, 2019, 278).

18. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nde başlatılan Batılaştırma hareketleri çerçevesinde, öncelikle askeri amaçlarla açılan modern nitelikteki yüksekokulların tesisine Tanzimat Döneminde de devam edilmiş; nitekim bu dönemde, öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan Darümuallimîn-i Rüşdî (1848) ve Darümuallimât (1870) yüksekokulları ile yönetici yetiştirmeyi amaçlayan Mekteb-i Mülkiye (1859) yüksekokulu açılmıştır. 1876-1878 yılları arası kısa süren I. Meşrutiyet yönetiminin ardından gelen II. Abdülhamit'in istibdat döneminde de (1878-1908) Hukuk Mektebi (1880), Sanâyi-i Nefise Mektebi (1883), Gülhane Tababet Tatbikatı Mektebi ve Seririyatı (1898) gibi yüksekokullar açılmıştır (Koçer, 1991, 56-143). Ancak, tarih ve coğrafya gibi sosyal bilimlere yönelik akademik kadrolarıyla devamlılık arz eden bilimsel kuruluşlar 20. yüzyılın başlarına kadar olan sürede bilhassa medrese mensuplarının baskısı dolayısıyla tesis edilememiştir (Yinanç, 1940, 593). Sosyal bilimlerde akademik kuruluşların yoksunluğu, başta tarih olmak üzere sosyal ve kültürel bilimlerin Osmanlı Devleti'nde inkişafını olumsuz yönde etkilemiştir.

Oysa ki, modern dönem olarak ifade edilen 17. yüzyılın başlarından itibaren, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde tarih kürsülerinin kurulmaya başlandığı bilinmektedir. Nitekim, 1622'de Oxford ve 1627'de Cambridge üniversitelerinde tarih ve coğrafya kürsüleri açılmış (Gürüz, 2004, 37), 1789'da Fransa'da College de France'da tarih ve ahlâk kürsüsü açılmıştır (Behar, 1996, 21). Tarih yüzyılı olarak adlandırılan 19. yüzyılda ise, 1812'de Sorbonne Üniversitesi'nde, 1825'de Berlin Üniversitesi'nde tarih kürsüsü açılmış ve bu tarihten itibaren Almanya'da tarih yazımı ve tarih eğitimi üniversitelerde profesörler tarafından yapılmaya başlanmıştır (Şimşek, 2017, 9-10).

Osmanlı Devleti'nin ilk üniversite girişimi olan Darülfünûn ise 1863 yılında öğretime başlamış olmasına rağmen, medrese çevrelerinin bazı menfî faaliyetleri yüzünden iki yıl sonra kapatılmıştır (Süslü, 1986, 4). 1900 yılına kadar aralıklarla üç kez açılıp kapanan Darülfünûn'da Tarih-i Umumi, İlm-i Tarih, İlm-i Asar-ı Atika ve İlm-i Meskûkât gibi tarih dersleri verilmeye başlanmış olmakla birlikte, tarih bölümü ancak 1919 yılında üniversitede yerini almıştır (Şimşek, 2017,13-15).

Osmanlı Devleti'nde modernleşme hareketlerinin hız kazandığı II. Meşrutiyet döneminde (1908-1918) milliyetçi akımlara ve Türkçülüğe duyulan ilgi tarih çalışmalarının hız kazanmasında etkili olmuş (Yazıcı, 2009, 296-297), Tarih-i Osmanî Encümeni (1910) ve onun yayın organı olan Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası gibi modern tarihçiliğe yönelik ilk önemli oluşumlar bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır (Arıkan, 1985, 1592, Yinanç, 1940, 595, Ortaylı, 2011, 94). Ancak bununla birlikte, "ulusal tarih" anlayışının önem kazanmaya başladığı bu dönemde, tarihe merak saran bazı Osmanlı aydınlarının, Avrupalı tarihçilerin Türk tarihi ile ilgili edindikleri bilgileri ve kanaatleri hiçbir kritiğe tabi tutmadan derlemeğe ve yaymaya başlamaları neticesinde Türk tarihi hakkında asılsız birçok iddia ve gerçek dışı bilgiler de Osmanlı Türkiye'sine yerleşmeye başlamıştır (Karal, 1980, 96).

Modern tarihçiliğin Batı Avrupa'da akademik bir disipline dönüşmesinden yaklaşık yüzyıl sonra, II. Meşrutiyet döneminde, Osmanlı Devleti'nde modern tarihçiliğe yönelik dikkate değer bir takım gelişmeler ortaya çıkmaya başlamış olmakla birlikte, modern tarihçiliğin akademik bir disiplin olarak profesyonel kadroları ve yan dallarıyla birlikte temellenip gelişmesi -Ulusal Bağımsızlık Savaşı sonrası- Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu laik, milli ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşmiştir.

3. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA MODERN TARİHÇİLİĞİN İNŞASI

20. yüzyılın başlarında -Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması üzerine- ülke topraklarının Batılı devletlerce işgali ile birlikte ortaya çıkan yeni gelişmeler Osmanlı Devleti'nin ömrünü tamamlamasına yol açarken, Anadolu'da Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlatılan Ulusal Bağımsızlık Savaşı (1919-1922) başarıyla sonuçlandırılmış ve kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı Lozan Barış Antlaşması ile dünya ülkelerine kabul ettirilmiştir. Lozan Antlaşması ile elde edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının daimi kılınması, bunun için de çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşılması ve hatta onun da ilerisine çıkılmasını hedefleyen Atatürk'ün siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yönleriyle bir bütün olarak gerçekleştirdiği modernleşme projesi çerçevesinde tarihçiliğin bilimsel metotlarıyla ve yan dallarıyla birlikte ülkede kurulup gelişmesi çalışmalarına büyük önem verilmiştir.

3.1. Mustafa Kemal Atatürk ve Tarih Çalışmaları

Mustafa Kemâl Atatürk büyük bir asker, devlet kurucusu, modernist bir lider ve bir fikir adamı olarak - bu vasıflara sahip birinde olması gerektiği gibi- iyi bir tarih bilgisine sahiptir. Tarihe olan ilgisi daha öğrencilik yıllarında başlayan Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı boyunca çok sayıda kitap okuduğu ve bu okuduğu kitaplar arasında özellikle tarih ile ilgili olanların sayısının daima önemli yer teşkil ettiği, hatta büyük çoğunluğunu oluşturduğu bilinmektedir (Eroğlu, 2002, 78-79, Özdemir, 2011, 28-29). Hayatının her aşamasında, gerek Ulusal Bağımsızlık Savaşı yıllarında, gerek devlet yöneticiliği ve gerekse Türk milletini çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmak için gerçekleştirdiği inkılaplarında Atatürk, tarih biliminden en iyi şekilde yararlanmış. Onun ilerici fikirlerinin oluşumunda ve liderlik vasfına sahip olmasında okuduğu kitaplardan edindiği tarih bilgisinin önemi büyüktür. Nitekim Atatürk, çeşitli vesileler ile yaptığı konuşmalarında daima tarih bilgisinden yararlanmış, kimi zaman "milli bir heyecan uyandırmak" ve "milletin manevi kuvvetini yükseltmek", kimi zaman da yapacağı faaliyetler için "dayanak noktası" oluşturmak için tarihten örnekler vermek suretiyle halkın bilinçlenmesinde de önemli rol oynamıştır (İnan, 2009, 136).

Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın başarıyla sonuçlandırılmasının ardından, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Müderrisler Kurulu'nun 19 Eylül 1923 tarihli toplantısında Gazi Mustafa Kemâl Paşa'ya "fahri profesörlük" unvanının verilmesine dair aldığı karara istinaden, kendisine "fahri profesörlük" unvanının takdimi için gelen heyeti kabulü esnasında Mustafa Kemâl Atatürk; "mektep sıralarından beri çok sevdiği tarihle daima meşgul olduğunu, bu itibarla fahri müderrisliğinin edebiyattan ziyade tarihe ait olmasının daha münasip olacağını" ifade etmiş, ardından da, "tarihçilerle çok konuşacağız" (Günaltay, 1939, 273-274) demiştir. Onun bu sözleri, Cumhuriyetin ilanı sonrası Atatürk'ün tarih alanında bir büyük çalışmayı gerçekleştirme düşüncesinde olduğunu göstermektedir.

I. Dünya Savaşı sonrası Anadolu'nun işgal faaliyetleri esnasında, Türkler hakkında bir takım asılsız iddialarda bulunulmuş ve Anadolu'nun paylaşılması hesapları çerçevesinde, bazı yörelere dair tarihi haklar öne sürülerek, toprakların kendilerine verilmesi taleplerinde bulunulmuştur. Türk tarihi ile ilgili araştırmaların oldukça yetersiz olduğu 20. yüzyılın başlarına kadarki sürede, Avrupa-merkezci tarih telakkileri çerçevesinde ortaya atılan, Türklerin kabiliyetsiz, Avrupa'da sadece ordu kurmuş bir insan topluluğundan ibaret oldukları, gerçekte hiçbir medenî eser yaratmadıkları doğrultusundaki söylemler, Mondros Ateşkes Anlaşması sonrası Avrupa devletleri başbakanlarının imzalarını taşıyan metinlerde resmileşmiştir (Özçelik, 1999, 187).

Tarihi tahrif etmek suretiyle Türkler hakkında ortaya atılan bu söylemlere karşılık Mustafa Kemâl Paşa, 28 Aralık 1919'da Ankara'da ileri gelenlerle yaptığı bir konuşmasında; "Ecnebler (yabancılar) kendi menafii iktisadiye ve siyasiyelerini (iktisadi ve siyasi menfaatlerini) tatmin edebilmek için, aleyhimizde icat ettikleri iki mütalaayı (düşünceyi) yürütmeğe başladılar. Bu mütalalardan birincisi güya milletimizin anasını gayri Müslimeyi (Müslüman olmayan kesimleri) müsavat (eşitlik) ve adalet düsturuna tevfikan (uygun olarak) idareye gayri muktedir (yönetme becerisinden yoksun) olduğu. İkincisi de güya milletimiz heyeti umumiyesiyle kabiliyetten mahrum bulunduğu... Birincisi ile millete zalimlik atf ve isnat ediyorlar. İkincisi ile kabiliyetsizlik... Her ikisi de mahzı iftiradır (bütününüyle iftiradır). Milletimizin kabiliyetsiz olmadığı tarihen ve mantıken sabittir..."

Hiçbir millet, milletimizden ziyade (daha çok) ecnebi (yabancı) unsurların itikadat (inanç) ve âdâtına (âdetlerine) riayet (saygı, hürmet) etmemiştir... İstanbul'un fethinden beri, gayri Müslimlerin mazhar buldukları bu imtiyazatı vâsia (geniş imtiyazlar), milletimizin dinen ve siyaseten dünyanın en müsaadekâr ve civanmert bir milleti olduğunu ispat eder en bariz delildir... Bu hususu yalnız garba değil, hatta vatandaşlarımıza da ehemmiyetli bir surette ihtar etmek lüzumunu hissediyorum.” (Atatürk’ün Söylev Ve Demeçleri I-III, 1997, C. II, 7-9) diyerek tepkilerini dile getirmiştir.

Ayrıca, İtilâf devletleri 1919 yılının Ocak ayında toplanan Paris Barış Konferansı’nda, I. Dünya Savaşı (1914-1918) yıllarında kendi aralarında yaptıkları gizli antlaşmaların hükümlerini uygulama alanına geçirebilmek ve dolayısıyla bu emellerine hukuki dayanak oluşturabilmek için, belirlenen bölgeler üzerinde “tarihi hakları” olduğunu öne sürmek suretiyle Türk toprakları üzerindeki paylarını tespit etmeye çalışmışlardır. Nitekim Yunan delegasyonu, Yunanlıların Batı Anadolu’daki hakkını saptamak için coğrafya delillerinin yanı sıra uygarlık delillerini sayıp dökmüşler, İtalyanlar da Eski Roma İmparatorluğu’nun halefleri olarak tarihi hak taleplerinde bulunmuşlardır (Karal, 1977, 257). Fransızlar ise, Haçlı seferlerinden sonra Anadolu’nun güneydoğusunda ve Kudüs’te kurulmuş olan Frank krallıklarını gündeme getirmek suretiyle, söz konusu olan bölgenin işgal faaliyetlerinde kendilerine haklılık ve meşruluk kazandırabilecek bir yol izlemişlerdir (Özçelik, 1999, 184). Dönemin Fransız gazete ve dergilerinde çıkan yığınla yazılarda, Fransızların doğudaki “tarihsel haklarından” söz edilmektedir (Arıkan, 1997, 20). Ayrıca, Doğu Anadolu’da bir Ermeni Devleti’nin, güneyde de bir Kürt Devleti’nin kurulması fikirleri de tarihi bilgilere dayandırılmıştır (Karal, 1980, 97). Böylelikle, “hep tarihe dayanmak suretiyle” Anadolu’nun paylaşılması haklı gösterilmeye çalışılmış (Karal, 1977, 257) ve bu esaslara göre hazırlanan Sevr Barış Antlaşması Osmanlı Devleti’ne imzalatılmıştır (Karal, 1980, 97).

Osmanlı Devleti topraklarının paylaşılması ve Türk milletinin yok edilmesi amacını taşıyan Sevr Barış Antlaşması, Mustafa Kemâl Paşa’nın önderliğinde gerçekleştirilen Ulusal Bağımsızlık Savaşı’nın (1919-1922) başarıyla sonuçlandırılması neticesinde -Misak-ı Milli kararlarıyla belirlenen ulusal sınırlar içindeki Türk vatanının bağımsızlığının dünya devletlerine kabul ettirildiği- Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasıyla hukuki geçerliliğini yitirmiş ve uygulama alanına girmemiştir. Ancak, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası Anadolu’da yaşananlar ve dolayısıyla, tarihin bu denli tahrif edilmek suretiyle bir milletin topraklarının ve yaşama hakkının elinden alınmaya çalışılması Mustafa Kemâl Atatürk’ün zihninden silinmemiştir (Karal, 1977, 257). Nitekim Atatürk, Ulusal Bağımsızlık Savaşı’nın ilk yıllarından itibaren Batılı devletlerin Türkler hakkındaki bu haksız tutumlarına karşı çıkmış ve “Türk tarihinin büyük medeniyet ve zengin kültürle bezenmiş olduğunu ve bunun da zamanı geldiğinde ortaya konacağını söylemiştir.” (Özer, 1999, 761).

Batılı devletlerin Anadolu yarımadası üzerindeki emellerinin bilincinde olan Atatürk, Anadolu yarımadasının dünyanın merkezi konumunda yer alması bakımından stratejik önemini göz önüne alarak, bu toprakların ancak bir bütün halinde zinde bir devlete ülke olabileceğini görmüş (Akurgal, 1956, 578) ve bu nedenle üniter milli devlet modelini benimsemiştir. I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti’nin ömrünü tamamlaması üzerine, kurduğu bu yeni devletin ayakta durabilmesi, bağımsızlığını ve benliğini muhafaza edip devamlı olabilmesi için devletin temelini kültür esası üzerine bina etmiş ve siyasal rejim olarak da demokratik cumhuriyet idaresini benimsemiştir (Yuvalı, 2005, 859). Bağımsızlık Savaşı’nın zaferle sonuçlandırılmasının ardından, saltanatın kaldırılması ve Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasıyla başlayan bu yeni süreçte -teokratik Osmanlı Devlet yapısından- laik, demokratik, milli devlet yapısına geçişi sağlamak için öncelikle, 1923-1928 yılları arası dönemde, üst yapılarla radikal değişiklikler gerçekleştirilerek 1928-1938 yılları arası dönemde kültürel kalkınmaya hız verilmiştir (İçke, 2018, 37-47).

Atatürk, kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’nde kültürel bütünlüğü sağlamak, bir milli kültür oluşturmak için eğitim, dil ve tarih çalışmalarına büyük önem vermiş; özellikle, 1928 yılından itibaren başlattığı Türk Tarihi ve Kültürünün bilimsel metotlarla araştırılması çalışmaları çerçevesinde, oldukça köklü bir geçmişe sahip olan Türklerin dünya kültür ve medeniyetine katkılarının ortaya çıkarılarak, Türklere yönelik ortaya atılan haksız suçlamaların ortadan kaldırılmasını, böylelikle milletin ezilmişlik durumuna son vermek suretiyle ülke içerisinde ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözetmeksizin tüm toplumu ortak bir ideal, ortak bir şuur etrafında birleştirmeyi amaçlamıştır.

Batılı yazar ve düşünürlerin Türkler hakkında ortaya attıkları çeşitli iddia ve gerçek dışı bilgiler, tercüme esasına dayanarak yazılan tarih kitapları dolayısıyla Türkiye’de de yayılmış ve okul kitaplarına da girmiştir (Özçelik, 1999, 186). Nitekim, Afet İnan; 1928 yılında İstanbul’da Fransız Notre Dame de Sion

okulundaki öğrenimi esnasında okuduğu bir coğrafya kitabında (İnan, 2009, 256), “*Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci ‘secondaire’ nevi bir insan tipi olduğu*” nun yazılı olduğunu ifade etmektedir. Yine kendisinin ifade ettiğine göre, bu durumu Atatürk’e bahsetmiş ve “*Bu böyle midir?*” diye sorduğunda, Atatürk; “*Hayır, olamaz, bunun üzerine meşgul olalım. Sen çalış*” yanıtını vermiştir (İnan, 1939, 244).

Türk tarihi ile ilgili çalışmaların başlatılması için gereken zamanın geldiğine karar veren Atatürk, bu gelişmeler üzerine, 1928 yılından itibaren zamanının büyük bir kısmını tarih çalışmalarıyla geçirmiştir. İlk etapta, yurt içinde ve yurt dışında tarih alanında yayınlanmış en yeni kitapları getirterek büyük bir kütüphane kurmuş ve ülkede tarih ile uğraşan kişileri etrafına toplamak suretiyle, bu kitapların tek tek incelenip, değerlendirilmesi için yoğun bir çalışma başlatmıştır (İnan, 1939, 244, Karal, 1980, 99). Öncelikle, Türkler hakkında yazılmış kitapların incelenip değerlendirilmesini amaçlayan ve bir bakıma Anadolu’nun tarihi ve kültürel bakımdan Türklüğünü ortaya koymaya yönelik hazırlanacak olan “*Türk Tarih Tezi*” nin ön hazırlıkları kapsamındaki bu çalışmaların yanı sıra, Türk ve Türkiye tarihi ile ilgili çalışmaları akademik kadrolarıyla birlikte süreklilik arz eden bilim ve kültür kurumlarınca yürütülebilmesi için ihtiyaç duyulan ihtisas sahibi aydın bilim insanlarını temin etmek üzere -özellikle- 1928 yılından itibaren çok sayıda öğrenci tahsil amacıyla yurt dışına gönderilmiştir.

Atatürk, kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’ni sağlam temellere oturtmak, Türk kültür ve medeniyetini çağdaş medeniyetler seviyesine yükseltmek ve hatta onun da ilerisine taşıyabilmek hedefi doğrultusunda, modern tarihçiliğin yan dallarıyla birlikte ülkede kurulup yerleşmesine büyük önem vermiş; bu bağlamda kurulması planlanan bilim ve kültür kurumları için başta Tarih ve Coğrafya olmak üzere, Felsefe, Sosyoloji, Arkeoloji, Antropoloji, Filoloji, Psikoloji, Türkoloji gibi Sosyal Bilimlerin çeşitli alanlarında yetişmiş ihtisas sahibi aydın bilim insanlarını temin etmek üzere, özellikle 1928 yılından itibaren çok sayıda öğrenci yurt dışına gönderilmiştir.

Yurt dışına gönderilen bu öğrencilerin öğrenimlerini tamamlama sürelerinin yaklaştığı tarihlerde, ülkede bilimsel faaliyetlerin özgürce yürütülebilmesi için kurumsallaşma çalışmalarına ağırlık verilmeye başlanmış ve bu kapsamda Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (1931), Türk Dili Tetkik Cemiyeti (1932), Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (1935) gibi bilim ve kültür kurumları inşa edilmiş, ayrıca, ülkenin tek üniversitesi olan İstanbul Darülfünûnu uluslararası standartlara göre yeniden yapılandırılarak İstanbul Üniversitesi (1933) açılmıştır.

1928-1938 yılları arasında zamanının büyük bir kısmını tarih çalışmalarıyla geçiren Atatürk, tarihin mutlak surette belgelere, gerçeklere dayalı olarak yazılmasını istemiş ve hiçbir şekilde tarihin tahrif edilmeksizin objektif bir şekilde yazılmasını önemle belirtmiştir. O, bu konuda, “*Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.*” demiştir. Atatürk’e göre; “*Bizim şimdiye kadar doğru bir millî tarihe malik olamayışımızın sebebi tarihlerimizin, hakikî okuyucuların belgelere dayanmaktan ziyade ya birtakım meddahların veya birtakım kendini beğenmişlerin hakikat ve mantıktan uzak sözlerinden başka kaynak bulamamak bedbahtlığıdır (talihsizliğidir).*” (Kocatürk, 1984, 138).

Tarih araştırmalarının ve tarih yazıcılığının modern anlamda bilimsel metotlara göre yapılmasının önemini, yapmış olduğu birçok konuşmasında dile getiren Atatürk; “*Tarih hayal mahsülü olamaz. Tarih yazarken gerçek olayları bulmaya çalışmalıyız. Eğer bunları bulamazsak, meçhuliyeti ve bu noktada bilgisizliğimizi itiraf etmekten çekinmeyelim.*” (Özçelik, 1999, 193) demiştir.

3.2. Tarih Biliminin Kurumsallaşması

Türkiye’de tarih biliminin kurumsallaşip, yan dallarıyla birlikte akademik bir disipline dönüşmesi, Atatürk’ün -modernleşme projesi çerçevesinde- Türkiye Cumhuriyeti’ni çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırma, hatta onun da ilerisine yükseltme hedefi doğrultusunda gösterdiği üstün çabanın bir sonucudur. Bilindiği gibi, bir milletin ve devletin gelişip, kalkınabilmesi gerçek anlamda bir bağımsızlığa sahip olabilmesi, siyasi bağımsızlık ile birlikte iktisadi ve kültürel alanlardaki bağımsızlığın, hâkimiyetin sağlanmasıyla mümkün olabilmektedir. Toplumun iktisadi alanda gelişip kalkınması, bilim ve teknoloji alanlarında elde ettiği gelişmişlik ile maddeye, tabiata, çevreye ve coğrafyaya hâkim olunması ile mümkün olabilir iken, kültürel alandaki kalkınma; bilimsel metotlar dâhilinde yapılan araştırmalar ile bir milletin kendi kültürüne hâkim olmasıyla mümkün olabilmektedir (Kodaman, 2001, 76).

Atatürk'ün kültürel kalkınma konusunda üzerinde önemle durduğu meseleler, eğitim, dil ve tarih çalışmalarıdır. Eğitim, bir ülkenin kalkınmasında, sosyal ve kültürel yapının oluşumunda en etkili araçlardan biri olması dolayısıyla, ülkede Osmanlı "ümme" anlayışından "millet" olma bilincini sağlayacak modern ve laik bir milli eğitim sisteminin kurulması çalışmaları -Cumhuriyetin ilanı ile birlikte- Atatürk'ün öncelikli konuları arasında yer almış ve 1930'lu yıllardan itibaren de kültürün en önemli yapı taşlarını oluşturan dil ve tarih çalışmalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde hâkim olan vak'anüvislik tarih yazıcılığı, İslâmi tarih ve hanedancı tarih anlayışı ile millet olma şuuru ulaşılmasının mümkün olamayacağına bilincinde olan Atatürk, çağın milli devletler çağı olması dolayısıyla ulus-devlet modeline göre inşa ettiği Türkiye Cumhuriyeti'ni sağlam temellere oturtmak ve ülkede bir milli şuur oluşturmak için, Türk tarihi araştırmalarına büyük önem vermiş; Türk tarihinin modern bilimsel metotlar dahilinde ve belgelere, gerçeklere dayalı olarak yazılmasını istemiştir. Dolayısıyla Atatürk'ün, Türk tarihi araştırmalarına verdiği önem, Türkiye'de tarihin kurumsallaşıp, akademik bir disipline dönüşmesinde itici gücü oluşturmuştur.

Modern tarihçiliğin Batı Avrupa ülkelerinde kurumsallaşmasından oldukça geç bir tarihte, 1908-1918 yılları arası II. Meşrutiyet döneminde fikri alanda ortaya çıkan gelişmelere paralel olarak, Osmanlı Devleti'nde modern anlamda tarihçiliğin kurumsallaşması doğrultusunda ilk önemli gelişmeler ortaya çıkmaya başlamış ve bu bağlamda kurulan "Tarih-i Osmanî Encümeni", "Türk Ocakları" ve "Asar-ı İslâmiye ve Milliye Tedkik Encümeni" gibi kurumlar (Yazıcı, 2009, 297) ve bu kurumlarda görev alan Osmanlı aydınlarının tarihçilik ile ilgili fikirleri, edindikleri tecrübeler Cumhuriyetin ilk yıllarında tarih çalışmalarının şekillenmesinde büyük ölçüde etkili olmuştur.

Osmanlı Türkiye'sinde modern anlamda tarihçiliğin kurumsallaşması doğrultusundaki ilk önemli kuruluş olan Tarih-i Osmanî Encümeni, II. Meşrutiyet döneminde Sultan V. Mehmet Reşat'ın iradesiyle, Osmanlı Devleti'nin ayrıntılı bir şekilde tarihinin yazılması ve Osmanlı tarihine ait belgelerin yayınlanması amacıyla (Behar, 1996, 81), 27 Kasım 1909 tarihinde kurulmuştur. Hükümetçe atanan kurucu üyeleri arasında, Abdurrahman Şeref, Ahmed Tevhid, Ahmed Refik, Ahmed Mithat, İskender Hoci, Diran Kilikyan, Ali Seydi, Karolidi, Mehmed Arif, Necib Asım gibi isimlerin yer aldığı Tarih-i Osmanî Encümeni'nin üyeleri, ilk kez devlet arşivlerinde (evrak mahzenlerinde) araştırma yapma yetkisine sahip olmuşlardır (İnalçık, 2006, 2). Abdurrahman Şeref Efendi'nin başkanlığındaki Encümen'in resmî yayın organı olan "Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası", birçoklarının görüşüne göre, mesleki standardı tutturmuş (Behar, 1996, 81) olarak kabul edilmesine karşın, Encümen'den beklenen "mükemmel Osmanlı tarihi" yazma projesi -yedi yıl süren uzun bir çalışmanın ardından- yayınlanan ilk cildiyle birlikte ciddi eleştirilere konu olmuş; hanedana dayalı tarih anlayışının örneğini teşkil eden bu eser, ulusa dayalı tarih anlayışını savunan başta Yusuf Akçura olmak üzere Fuat Köprülü, Ali Emiri gibi aydınlar tarafından ciddi şekilde tenkit edilmiştir (Demiryürek, 2013, 119). Nitekim, yeni tarih yazımının pozitivistik dayanması gerektiğini savunan Yusuf Akçura'ya göre, Necib Asım ile Mehmed Arif'in yazdıkları bu eser, eski Osmanlı vak'anüvislik geleneğinin bir devamı niteliğindedir (Behar, 1996, 81). 1927 yılında Encümen üyeliğine atanuncaya kadar geçen süre zarfında, çeşitli şekillerde yazdığı yazılarında Tarih-i Osmanî Encümeni'nin (1924'ten sonraki adı Türk Tarih Encümeni) çalışmalarını eleştiren, Encümen üyelerinin ortak bir tarih anlayışı olmadığını ve bazı üyelerinin çağdaş tarih felsefesi ve usulünden habersiz olduklarını ifade eden Köprülü'ye göre; "memlekette daha 'tarih' telakkisinin ne kadar iptidai bir halde bulunduğunu anlamak için encümenin yayınladığı Osmanlı Tarihi'nin giriş kısmını okumak yeterlidir." (Demiryürek, 2013, 122-125). Osmanlı Tarihi'nin ilk sayfalarında yer alan "Medhal/Giriş" bölümünde yer alan fikirleri "ortaçağ zihniyeti mahsulü" sayan Köprülü'ye göre, asıl mesele, "erbab-ı ihtisas yokluğudur" (Demiryürek, 2013, 126-127).

II. Meşrutiyet döneminde Sadaret'e bağlı olarak faaliyet gösteren Tarih-i Osmanî Encümeni Cumhuriyet döneminde Maarif Vekâleti'ne bağlanmış ve 1924 yılından itibaren "Türk Tarih Encümeni" adı altında faaliyetlerini sürdürmüştür (Oral, 2002, 138). Başlangıçtaki hanedancı tarih anlayışı yerine, Cumhuriyet döneminde daha çok Türkçü tarih anlayışı içinde çalışmalarını yürüttüğü anlaşılan Türk Tarih Encümeni'nin zaman zaman Turancı yönünü de ortaya çıkarması, Atatürk'ün Turancılığa yer vermeyen milliyetçilik anlayışıyla çelişir bir durum oluşturmuştur (Oral, 2002, 143).

Meşrutiyet döneminde kurulan ve Türk tarihçiliğinin kurumsallaşması doğrultusunda önemli yer teşkil eden bir diğer kuruluş da Türk Ocaklarıdır. 1912 yılında, pozitivistik ve bilimselliğe ilgi duyan bir grup

askeri, tıbbiye ve mülkiye öğrencisi tarafından kurulan Türk Ocakları (Behar, 1996, 83), kısa süre içinde bütün yurt çapında örgütlenmeye başlamış (Arıkan, 1985, 1590) ve başlıca, Mehmed Emin, Ziya Gökalp, Halide Edip, Hamdullah Suphi, Ahmed Ferit, Ahmed Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Hüseyinzâde Ali gibi dönemin tanınmış edebiyatçıların, milliyetçilerin ve tarihle uğraşan kişilerin toplandığı bir merkez haline gelmiştir (Behar 1996, 83). Amacı, “İslâm kavimlerinin başlıca mühimi olan Türklerin millî terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadi seviyelerinin terfi ve ilasıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmak” olan Türk Ocaklarının, başlıca yayın organı ise Türk Yurdu Dergisi’dir (Arıkan, 1985, 1590).

Ulusal Bağımsızlık Savaşı yıllarında –dönemin olağanüstü şartları dolayısıyla- bazı şubeleri kapanmış ve faaliyetleri yavaşlamış olan Türk Ocakları, Cumhuriyetin ilk yıllarında, Atatürk’ün ilgisi, sağladığı maddi ve manevi desteği ile yeniden canlanmış ve kültürel faaliyetlerin yürütülmesinde önemli bir misyon üstlenmiştir. Nitekim Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte, Atatürk’ün isteği doğrultusunda eğitim, kültür, sanat çalışmalarına hız verilmiş ve bu bağlamda, halk eğitimine yönelik faaliyetler, çeşitli sanat, kültür ve eğitim etkinlikleri düzenlenmiştir (Kodal, 2014, 302-305). Mart 1923’ten itibaren yeniden çıkartılmaya başlanan, resmi yayın organı olan Türk Yurdu Dergisi’nde yayınlanan yazılar ile de Türklük bilinci aşılarmaya, milliyetçi duygular canlı tutulmaya çalışılmıştır (Uluskan, 2010, 244).

I. Dünya Savaşı sonrası, ülkenin İtilâf Devletleri tarafından işgal edilmesi üzerine, “Ata Yurdu” olan Anadolu topraklarının işgalden kurtarılması ve “tam bağımsız” yeni bir Türk devletinin kurulması hedefi doğrultusunda Atatürk ile Türk Ocakları arasında kurulan iyi ilişkiler, Cumhuriyetin ilk yıllarında da sürdürülmüş; nitekim, 24 Nisan 1924 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilen Türk Ocakları Kurultayı’nda delegelerden oluşan bir heyeti kabulünde, Atatürk; “...yeni Türk Devleti’nin kuruluşunda en çok Türk Ocaklarına güvendiğini...” ifade etmiştir (Kodal, 2014, 304).

Atatürk, ülkenin siyasi ve iktisadi bağımsızlığını sağladıktan ve devlet yapısını milli ve laik esaslara göre yapılandırdıktan sonra, 1930’lu yıllarda kültürel bağımsızlığın sağlanması için çalışmalarını yoğunlaştırmış ve bu bağlamda dil ve tarih çalışmalarına ağırlık vermeye başlamıştır. Dil, ulus-toplumun ve kültür denen değerler bütününe başlıca eksenlerinden biri olmasının yanı sıra ulusal kimliğin simgesi niteliğini taşımakta, ulus-toplum ve ona ilişkin kültür ise tarih denen süreçte oluşmaktadır (Turan, 2003, 205). Dolayısıyla, kendi tarihine (maziye) hâkim olamayan bir milletin, istikbâline hâkim olması da mümkün değildir (Kodaman, 2001, 93). Bir milletin tarihini yabancıların gösterdikleri şekilde anlamının o millet için ne büyük bir gaflet olduğunu Atatürk çok iyi bilmektedir (Özer, 1999, 764). Osmanlı Devleti’nde Türk tarihine yönelik araştırmaların neredeyse yok denecek kadar az olması, Türk tarihinin genellikle Osmanlı tarihi ve İslâm tarihi içerisinde eritilmiş olması, yabancıların ise Avrupa-merkezci tarih telâkkileri çerçevesinde Türklere yönelik -sarı ırka mensup, her türlü uygarlıktan yoksun, sadece askerlikle uğraşan bir topluluk olduklarına dair- ortaya attıkları söylemler ve Anadolu topraklarının paylaşılmasına dair geliştirdikleri tarih tezleri, Atatürk’ü Türk tarih tezi araştırmalarına sevk etmiştir.

Atatürk, zengin ve köklü bir geçmişe, kültüre sahip olan Türklerin en eski devirlerden itibaren tarihinin araştırılması, Türk kültür ve medeniyetinin dünya kültür ve medeniyetine katkılarının bilimsel metotlarla araştırılıp ortaya çıkarılması amacıyla harekete geçmiş ve bu amaç doğrultusunda, ‘ilmi bir heyetin kurulması’ düşüncesi –ülkenin önemli bir kültür merkezi olan- Türk Ocakları’nın 23 Nisan 1930’da Ankara’daki VI. Kurultayı’nda gündeme getirilmiştir. Kurultayın 28 Nisan 1930 tarihinde Atatürk’ün de hazır bulunduğu son toplantısında, Afet Hanım (İnan) tarafından Kurultaya sunulan “Türk tarih ve medeniyetini ilmî surette tetkik etmek için hususî ve daimî bir heyetin teşkiline karar verilmesi(ne)” dair önerge, aynı gün Kurultay’da görüşülerek kabul edilmiş ve Türk Ocakları Yasası’na “Merkez Heyeti Türk tarih ve medeniyetini ilmî bir surette tetkik ve tettebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir ‘Türk Tarih Heyeti’ teşkil eder.” maddesi eklenmek suretiyle “Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti” kurulmuştur (Çoker, 1983, 1-3, İğdemir, 1973, 4, İnan, 2009, 260-264).

Tarih biliminin kurumsallaşmasının ilk önemli adımını teşkil eden Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti, 16 üyeden oluşmaktadır. Heyetin başkanlığına; Mehmet Tevfik (Bıyıklıoğlu), başkan vekilliklerine; Yusuf Akçura ve Samih Rifat, genel sekreterliğine de Doktor Reşit Galip getirilmiştir. Heyetin diğer üyeleri ise, Afet Hanım (İnan), Vasif Çınar, Halil Ethem (Eldem), Yusuf Ziya (Özer), Mesaroş, Sadri Maksudî (Arsal), Ragıp Hulûsi (Özden), Mükrimin Halil (Yınanç), Hamit Zübeyir (Koşay), İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Reşit Safvet (Atabinen) ve Zakir Kadirî (Ugan)’den oluşmaktadır (Çoker, 1983, 3, İğdemir, 1973, 4-5).

Milletvekili, profesör, tarih öğretmeni ve dil bilimcilerden oluşan Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin yaptığı ilk iş, bir komisyon oluşturmak suretiyle, "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı kitabı hazırlamak olmuştur. "Türk Tarih Tezi" olarak ifade edilen ve 606 sayfadan oluşan bu eser, oldukça kısa bir sürede hazırlanmış olup, 1930 yılında Türk Tarih Heyeti'nin diğer üyeleri ve konu ile ilgili kişilerin "mütalâa ve tenkit nazarlarına arz olunmak üzere yalnız yüz nüsha olarak basılmıştır." (Çoker, 1983, 5).

Türklerin dünya tarihindeki yerini belirten "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı eserin önsözünde, kitabın yazılış amacı; "...Şimdiye kadar memleketimizde neşrolunan (yayınlanan) tarih kitaplarının çoğunda ve onlara mehz (kaynak) olan Fransızca tarih kitaplarında, Türklerin dünya tarihindeki rolleri şuurlu veya şuursuz olarak küçültülmüş" olduğu, "Türklerin, ecdat (ataları) hakkında böyle yanlış malûmat alması(nın), Türklüğün kendini tanınmasında, benliğini inkişâf ettirmesinde (geliştirmesinde) zararlı" olduğu belirtilerek, "Bu kitapla istihdaf olunan (hedeflenen) asıl gaye(nin), bugün bütün dünyada tabii mevkiini istirdat eden (ele geçiren) ve bu şuurla yaşayan milletimiz için zararlı olan bu hataların tashihine (düzeltmesine) çalışmak" olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, "bu, son büyük hâdiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için millî bir tarih yazmak ihtiyacı yönünde atılmış ilk adım" olduğu da belirtilmiştir (İğdemir, 1973, 5-6).

Avrupa-merkezci tarih telâkkilerine karşı geliştirilmiş bir reaksiyon niteliğindeki -Anadolu topraklarının en eski sakinlerinin Türkler olduğunu ve onların ilk ortaya çıktıkları yer olan Orta Asya'da uygarlığın yaratıcısı olmaları dolayısıyla buradan göçle gittikleri her yere uygarlıklarını da taşıdıklarını, böylelikle medeniyetin Orta Asya'dan dünyaya yayıldığını savunan- Orta Asyacı Türk tarih tezini içeren ve "millî bir tarih yazmak ihtiyacı yönünde atılmış ilk adım" olarak nitelendirilen Türk Tarihinin Ana Hatları adlı eser, Atatürk tarafından okunmuş, ancak, beğenilmemiştir (Uzunçarşılı, 1939, 349). Bunun üzerine Türk tarihi araştırmalarının daha ciddi bir şekilde, bilimsel verilere ve belgelere dayalı olarak yürütülmesi için yeni çalışmalar başlatılmıştır.

1931 yılında Türk Ocaklarının kapatılması üzerine, Atatürk'ün telkini ile, Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti üyeleri tarafından -dönemin Dernekler Kanunu'na göre- 15 Nisan 1931'de "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" kurulmuştur (Çoker, 1983, 5-6, İğdemir, 1973, 7). Atatürk'ün yüksek himayeleri altında, Ankara'da, "ilmi bir cemiyet" olarak kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin amacı, Türk ve Türkiye tarihini incelemek suretiyle elde edilen sonuçları yayımlamak ve yaymaktır. Bu amaç doğrultusunda Cemiyet, Türk tarihi ile ilgili ana kaynakları araştırıp inceleyecek, bu konularla ilgili bilimsel yayımlar yapacak, kongreler düzenleyecek, Türk tarihini aydınlatmaya yarayacak bilgi ve belgeyi elde etmek için gerekli yerlere araştırma, kazı ve keşif ekipleri gönderecektir (Taşdemirci, 2011, 87). Böylece, herhangi bir kuruluşa bağlı olmaksızın, tamamen müstakil bir kuruluş olarak Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasıyla, Türkiye'de Türk tarihi araştırmalarında yeni bir evreye girilmiş olmaktadır. Her şeyden önce, bu Cemiyetin kurulmasıyla Türk tarihi üzerindeki araştırmalar bir ocak ortamından çıkarak bilimsel mahiyette bir kurum statüsüne yükselmiş ve bu zamana kadar genellikle dokümanter bir nitelik taşıyan Türk tarihi araştırmaları, arkeolojik ve antropolojik araştırmalarla da desteklenerek, teorik görüşleri doğrulama imkânına kavuşmuştur (Taşdemirci, 2011, 87-88).

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kuruluş çalışmalarına katılan Atatürk, Türk tarihinin bilimsel yollardan tetkik edilmesini ve Türk medeniyetinin mutlak surette meydana çıkarılmasını istemiş; bu amaçla, kuruluşundan itibaren Cemiyetin çalışmaları ile yakından ilgilenmiştir (İnan, 1947, 179). 1931 yılında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (1935 yılından itibaren adı Türk Tarih Kurumu) Başkanı Tevfik Bıyıklıoğlu'na yazdığı mektubunda Atatürk; "Tarih yazmak için tutulan yolun bilhassa ilmî olması şarttır. Bu münasebetle yüksek heyetinizin reisi bulunan zât-ı âlinize hatırlatırım ki, yenedünya ufuklarına açacağınız yeni tarih semasında dikkatli olunuz. Sümmettedarik (sonradan uydurma) bir eser vücuda getirerek ferdasında (ertesi gün) nadim (pişman) olmaktansa hiçbir eser vücuda getirmemek aczini itiraf etmek evladır (daha iyidir)" (Akurgal, 1956, 583) diyerek, yeni tarih çalışmalarında bilimsellikten uzaklaşılmasının önemini vurgulamıştır.

1931 yılından itibaren büyük bir titizlikle yürütülmeye başlanılan Türk tarihi araştırmaları kapsamında, ilk iş olarak liseler için kapsamlı bir tarih kitabının yazılması düşünülmüştür. Bu doğrultuda dönemin iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın, 13-14 Mayıs 1931 tarihinde gerçekleştirdiği Büyük Kongresi'nde kabul edilen programının Milli Talim ve Terbiye ile ilgili V. Kısımda Türk tarihi ile ilgili olarak; "Fırkamız, vatandaşların Türkün derin tarihini bilmesine fevkalâde ehemmiyet verir. Bu bilgi Türkün kabiliyet ve kudretini, nefesine itimat hislerini ve millî varlık için zarar verecek her cereyan önünde yıkılmaz mukavemetini besleyen mukaddes bir cevherdir." (BCA. 490.01.210.834.1) denilmektedir. Atatürk'ün direktifleriyle, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti liseler için dört ciltten oluşan bir tarih kitabı yazmakla işe başlamış ve bu kapsamlı eser, Atatürk'ün çalışmaları sürekli

izlemesiyle kısa sürede tamamlanarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bastırılmıştır (Çoker, 1983, 6). 1932 yılında Paris'te gerçekleştirilen Beynelmîlel Tarih Tedrisatı Kongresi'ne sunulan bu dev eser, ihtiva ettiği dünya tarihine ait yeni ve geniş bilgileri dolayısıyla büyük bir takdir ve ilgiyle karşılanmıştır (Göker, 1938, 13-16). Bundan sonra, Cemiyet tarafından ortaokul ve ilkokullar için de yeni tarih kitapları yazılmıştır.

Bu arada, yurt içinde yeni tarih kitaplarının tanıtılması ve tarih öğretiminde uygulanacak metodun öğretim üyeleri ve öğretmenlerle tartışılıp, kamuoyuna açıklanması amacıyla 2-11 Temmuz 1932 tarihlerinde kurs adında bir etkinlik düzenlenmiştir. Sonradan "I. Türk Tarih Kongresi" adını alacak olan bu etkinliğe, yurt içinden profesörler ile öğretmenlerden oluşan 232 kişi katılmıştır (İğdemir, 1973, 11-13). Böylece, Türkiye Cumhuriyeti'nde tarih eğitimine bilimsel mahiyette bir gelişme imkânı kazandırılmış olmaktadır.

Yeni tarih kitaplarının yazılması ve I. Türk Tarih Kongresi'nin düzenlenmesinin ardından Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı eseri yeniden yazmak üzere çalışmalarına başlamış ve bunun için öncelikle, sistemli bir çalışma programı hazırlanarak, çalışmada izlenecek olan metod tespit edilmiştir. Ancak, birçok konunun yazımı için gerekli olan araştırmaların yetersiz olduğunun anlaşılması üzerine, Cemiyet bundan sonraki çalışmalarını, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde arkeolojik kazıların yapılması ve bu kazılarda elde edilen bulguların yayınlanması doğrultusunda yoğunlaştırmıştır (Çoker, 1983, 6-7). Böylelikle Anadolu'nun en eski devirleri ve Türk tarihi, arkeolojik ve antropolojik bulgulara dayanmak suretiyle aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyetin bilim ve kültür kurumları olarak inşa edilen Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ve Türk dili hakkında bilimsel araştırmalar yapmak üzere 1932 yılında kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti (daha sonraki adı Türk Dil Kurumu)'nin çalışmalarının yoğunlaşmaya başladığı tarihlerde, bu kurumların ihtiyaç duyduğu ihtisas sahibi aydın bilim insanlarını yetiştirmek üzere yükseköğretim kurumları inşa edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin tek üniversitesi olan ve dolayısıyla tek tarih bölümünün yer aldığı İstanbul Darülfünûnu -Cumhuriyet hükûmetinin kendisinden beklediği gelişmeyi gösterememiş olması dolayısıyla- 1933 yılında kapatılıp yerine modern bir üniversite standartlarında İstanbul Üniversitesi açılmış (İçke, 2013, 49-57) ve 1935 yılında Atatürk'ün isteği ile Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 31 Mayıs 1933 tarihli oturumunda "İstanbul Darülfünûnu'nun ilgasına ve Maarif Vekâletince yeni bir üniversitenin kurulmasına dair kanun"un kabulü (TBMM Z.C., 31.5.1933, 466-467) ile 1 Ağustos 1933 tarihinde kurulan İstanbul Üniversitesi, 4 fakülte (Edebiyat Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Tıp Fakültesi ve Fen Fakültesi), 8 Enstitüden (Türk İnkılabı Enstitüsü, İslâm Tetkikleri Enstitüsü, Millî İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü, Türkiyat Enstitüsü, Coğrafya Enstitüsü, Morfoloji Enstitüsü, Kimya Enstitüsü, Elektro - Mekanik Enstitüsü) oluşacak şekilde yapılandırılmış ve Edebiyat Fakültesi'nde milli tarih için yeni kürsüler ihdas edilmiştir (Hakimiyeti Milliye Gazetesi, 1 Ağustos 1933, 3). Dolayısıyla, İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşu ile birlikte, Edebiyat Fakültesi'ndeki Tarih bölümünde yeni bir takım düzenlemelere gidilmiş; bölümde ihtisaslaşma alanına göre yeni kürsüler kurulduğu gibi, akademik kadrosu da büyük ölçüde yenilenmiş ve bazı öğretim üyeleri de kadro dışı bırakılmıştır.

6 Kasım 1933 tarihli İstanbul Üniversitesi Muvakkat Kadrosuna göre (Dölen, 2010, 555-556), Köprülü Zade Mehmet Fuat Bey'in Dekanlığındaki Edebiyat Fakültesi Türk Medeniyeti Tarihi Kürsüsü'ne, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Umumi İçtimaiyyat (1931) ve Türk Tefekkürü (1933) adlı kitapları ile dikkati çeken Hilmi Ziya (Ülken) Bey (Uygun ve Özer, 2012, 147-149), İlk Zamanlar Tarihi (Garp ve Şark) Kürsüsü'ne, Almanya'nın Berlin Üniversitesi arkeoloji bölümünde doktorasını başarılı bir şekilde tamamlayan Arif Müfit (Mansel)_Bey (Eyice, 1976, 301-330), Orta Zamanlar Tarihi Kürsüsüne, İstanbul Dârülfünûnu Edebiyat Fakültesi ile Mekteb-i Mülkiyye'den mezun Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurucu üyelerinden Mükremin Halil (Yinanç) Bey (Yıldız, 1971, 189-196) ve 1929 yılında İstanbul Darülfünûnu hesabına Tarih alanında öğrenim görmek üzere Almanya'ya gönderilerek (MTTK, Karar No: 106, 24.03.1932) Breslau ve Hamburg Üniversitelerinde doktorasını başarıyla tamamlayan Akdes Nimet (Kurat) Bey, Yeni ve Son Zamanlar Tarihi Kürsüsüne, Maarif Vekâleti hesabına Paris Üniversitesi'nde tarih-coğrafya tahsili yaparak ülkeye dönen Enver Ziya (Karal) Bey (Demir ve Atılğan, 2008, 45) doçent olarak atanmışlardır. Ayrıca, Maarif Vekâleti hesabına Fransa'nın Strasbourg Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile Hukuk Fakültesi'nde tahsil yaparak ülkeye dönen Ömer Lütfi (Barkan) Bey (Çoker, 1983, 616), İstanbul Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Kürsüsü'ne doçent olarak atanmıştır.

Akademik kadrosunun büyük bir kısmı yurt dışı tahsillilerinden oluşan İstanbul Üniversitesi Tarih bölümü, ülkenin ilk tarih bölümü olması dolayısıyla, tarihçiliğin bilimsel kriterlere oturtulması açısından

üstlendiği misyonunu, Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşuna kadarki sürede tek başına yürütmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti'nin fakülte ismiyle kurulan ilk fakültesi olma özelliğini taşıyan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF), Atatürk'ün isteği üzerine, 14 Haziran 1935 tarih ve 2795 sayılı Kanun'la (Resmi Gazete, 22 Haziran 1935, 5372) Ankara'da kurulmuştur. İsmi bizzat Atatürk tarafından verilen ve tüm Sosyal Bilimlere temel olacak şekilde tasarlanan DTCF'nin kuruluş amacı, Türk kültürünü bilimsel yöntemlerle araştırıp aydınlatmak ve dolayısıyla Türk tarihi, Türk dili ve Coğrafyasını öz kaynaklara inmek suretiyle hakikatleri bilim dünyasına sunmak ve aynı zamanda bu bilgilerle donatılmış aydın öğretmen ve bilim insanlarını yetiştirmektir (TBMM Z.C., 14.6.1935, 189).

9 Ocak 1936 tarihinde resmi bir törenle açılışı yapılan DTCF, Dil, Tarih, Coğrafya ve Arkeoloji olmak üzere 4 Enstitü ve bu enstitülere bağlı olarak, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Antropoloji, Sümeroloji, Akadca, Hititoloji, Hungaroloji (Macar Dil ve Edebiyatı), Sinoloji (Çince), İndoloji (Eski Hint Dilleri ve Sanskritçe), Yunan ve Latin Dili ve Edebiyatları ile Alman, Fransız, İngiliz, Arap, Fars (İran), Rus Dili ve Edebiyatları bilim dallarından oluşmaktadır (Turan, 2003, 211). 1936-1937 eğitim-öğretim yılında Arkeoloji ve daha sonraki yıllarda Felsefe, Sanat Tarihi, Kütüphanecilik ve Tiyatro gibi çeşitli bilim dallarının kurulmasıyla DTCF'nin, araştırma ve öğretim alanı daha da genişlemiştir.

1940 yılında binasının yapımı tamamlanıncaya kadar Ulus'taki Evkaf Apartmanı'nın Gençlik Parkı'na bakan kısmındaki dairelerde faaliyet gösteren DTCF'nin ilk Dekanlığına Profesör Muzaffer Göker, Dekan Vekilliğine Hasan Cemil Çambel atanmış olup (Süslü, 1986, 20-33), Sekreterliğine de Adil Ertoran getirilmiştir (Koç, 2016, 32). Fakülte'nin öğretim kadrosu, yurt dışında sosyal bilimlerde kendi branşlarının uzmanları olan Prof. Walter Ruben (Hindoloji), Prof. Dr. Herbert Louis (Coğrafya), Prof. Dr. Hans Gustav Güterbock (Hititoloji), Prof. Dr. Nagy Laszlo Rasonyi (Hungaroloji), Prof. Dr. George Rohde (Klasik Filoloji), Prof. Benno Landsberger (Sümeroloji), Prof. Dr. Oliver Ralph Baker (İngiliz Dili ve Edebiyatı), Prof. Dr. Karl Steuerwald (Alman Dili ve Edebiyatı) gibi dünyaca ünlü yabancı bilim insanları ile Türk profesörleri ve yurt dışında tahsillerini tamamlayarak yurda dönen genç bilim insanlarından oluşturulmuştur (Koç, 2016, 33-34, Yazıcı, 2009, 305).

1936 yılından itibaren zengin kadrosuyla 4 Enstitü ve bu enstitüler içinde çok sayıda farklı disiplinlerde öğretim vermeye başlayan DTCF, Sosyal Bilimlerde o tarihe kadar Türkiye'de mevcut olmayan birçok bilim dalının ilk kez temsilciliğini üstlenmiş oluyordu. Nitekim, Türk ve Türkiye tarihinin aydınlatılması açısından gerekli görülen Hititçe, Sümerce, Akadca, Eski Hintçe (Sanskritçe), Çince, Yunanca, Latince gibi eski dillerin, Macarca ve Rusça gibi yaşayan dillerin öğretimine Türkiye'de ilk kez DTCF'de başlanılmıştır (Turan, 2003, 225). DTCF, kuruluş felsefesine uygun olarak, Sosyal Bilimlerin çeşitli alanlarında ilk olma özelliğini daha sonraki yıllarda da sürdürmüştür.

DTCF'nin bünyesinde kurulan ilk bölümlerden biri de Tarih bölümüdür. 1936 yılında "Tarih Enstitüsü" adı altında çalışmalarına başlayan Tarih bölümünün akademik kadrosu, Türk profesörleri ile yurt dışında lisans ve doktoralarını tamamlayarak ülkeye dönen genç Türk bilim insanlarından oluşturulmuştur. O tarihlerde milletvekilliği yapmakta olan Prof. Dr. Fuat Köprülü "orta zamanlar tarihi", Prof. Şemsettin Günaltay "eski zamanlar tarihi", Prof. Dr. Hikmet Bayur Hint tarihi derslerini okutmak üzere -milletvekilliği görevlerine ek olarak- Bakanlar Kurulu kararı ile DTCF'de görevlendirilmişlerdir (Koç, 2016, 33-34). Bu profesörlerin yanı sıra, 1928 ve 1929 yıllarında Maarif Vekâleti tarafından açılan yurt dışı eğitimi sınavlarını kazanarak, Almanya'ya Tarih-Coğrafya alanında tahsil yapmak için gönderilen ve 1935-1936 yıllarında doktoralarını tamamlayarak ülkeye dönen Bekir Sıtkı Baykal (MTTK. Karar No: 79, 14.4.1935, Çoker, 1983, 585, Demir ve Atılgan, 2008, 57) ile Mehmet Şinasi Altundağ (MTTK. Karar No: 148, 25.8.1932, Çoker; 1983, 583) doçent olarak, Cemal İzzet Tukin (Göyünç, 2011, 1) ilmî yardımcı olarak Tarih bölümüne atanmışlardır. 1939 yılında, Berlin Üniversitesi'nde "Der Gott auf dem Stier, Geschichte eines religiösen Bildtypus" adlı doktora tezini tamamlayarak ülkeye dönen Halil Demircioğlu (Çoker, 1983, 633) ile İsviçre'deki Genève Üniversitesi'nde "Recherches sur les caractères anthropologiques des populations de la Turquie" adlı doktora tezini tamamlayarak ülkeye dönen Afet İnan'ın (İçke, 2018, 278) doçent vekili olarak kadroya dâhil olmalarıyla DTCF'nin Tarih bölümü kadrosu daha da güçlenmiştir. 1940 yılında da, İstanbul Üniversitesi Tarih bölümünde doçent olarak görev yapmakta olan, yurt dışı tahsillilerinden Enver Ziya Karal DTCF Tarih bölümüne geçmiştir (Demir ve Atılgan, 2008, 45).

Alanlarında tecrübeli Türk profesörleri ile modern anlamda akademik bilgi ve donanımına sahip yurt dışı tahsillisi genç Türk bilim insanlarından oluşan DTCF'nin Tarih bölümü, kuruluşundan itibaren öncelikle, evrensel tarih anlayışı çerçevesinde öznellikten uzak, nesnel eleştiriyiyle yoğrulmuş bir tarih anlayışıyla donanım kazanmış tarih araştırmacılarının yetişmesi yönünde öncülük etmiştir. Bu bağlamda açılan ve farklı tarihsel dönemleri araştırma ve incelemeye dönük beş, daha sonra altı Tarih Kürsüsü'nde bilimsel çalışmalarını sürdüren öğretim üyeleri, daha ilk günlerden itibaren, ilkçağlardan başlamak üzere Anadolu'nun değişik uygarlıklarının bölgesel ve evrensel yansımalarını ve kültürel etkilerini ayrıntılı bir biçimde bilimsel yayınlara aktarmaya başlamışlar; böylece, özellikle Asya ve Avrupa tarihleri başta olmak üzere, dünya tarihini konu alan pek çok değerli yapıt vermişlerdir (Adabağ vd., 2006, 55).

Modern tarihçiliğin Türkiye'de kurulup, yerleşmesi bakımından Türk Tarih Kurumu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarih bölümü ve DTCF tarih bölümü öncü rol üstlenmişler; bu kurumların bilimsel mahiyette yürüttüğü akademik çalışmalar, Türk tarihçiliğinin yurt içinde ve yurt dışında saygın bir yer edinmesinde etkin rol oynamıştır. Kuruluşundan itibaren çalışmalarını büyük bir titizlikle yürüten Türk Tarih Kurumu, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen çok sayıdaki uluslararası kongrelerde Türk tarih çalışmaları ile ilgili bilimsel nitelikte bildiri ve tebliğler sunmak suretiyle, Türk tarihçiliğinin bilim dünyasına tanıtılmasında önemli rol oynadığı gibi, resmi yayın organı olan ve ismi bizzat Atatürk tarafından konarak, 1937 yılından itibaren yayın hayatına giren Belleten, uluslararası nitelikteki yayın organı olma özelliğini halen günümüzde de sürdürmektedir.

4. SONUÇ

Günümüz sosyal bilimlerin önde gelen alanlarından biri olan tarihin akademik bir disipline dönüşmesi, 15. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'da ortaya çıkan ekonomik, sosyal, siyasal ve fikri alanlardaki gelişmelerin bir neticesi olarak, 19. yüzyıla dayanmaktadır. Batı'da ulusçuluk hareketlerine paralel olarak gelişen tarih biliminin Türkiye'deki inkişafı ise, 20. yüzyılın başlarında Mustafa Kemâl Atatürk'ün önderliğinde kurulan Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir.

Batı Avrupa'nın gelişmişliğinin ardında yatan temellerin bilim ve kültür alanlarındaki gelişmeğe dayalı olduğunun bilincinde olan Atatürk, Lozan Antlaşması ile elde edilen siyasi bağımsızlığın ekonomik ve kültürel bağımsızlıkla desteklenerek Türkiye Cumhuriyeti'ni çağdaş medeniyetler düzeyine çıkarmayı ve hatta onun da ilerisine yükseltmeyi hedeflemiş ve bu hedef doğrultusunda başta tarih olmak üzere sosyal bilimlerin çeşitli alanları ile birlikte Türkiye'de kurulup yerleşmesine büyük önem vermiştir.

Cumhuriyetin ilanını takiben -1923-1928 yılları arası dönemde- öncelikle bilimsel düşüncenin önündeki engeller ortadan kaldırılıp, devlet yapısı laik niteliğe kavuşturulduktan sonra, Atatürk modern tarihçiliğin bilimsel metotlarıyla ülkeye yerleşmesi için büyük çaba sarf etmiş, özellikle, 1930'lu yıllardan itibaren zamanın büyük bir kısmını tarih çalışmalarına ayırarak, Türk tarihi ile ilgili çalışmaların bizzat teşvik ve yönlendiricisi olmuştur.

Cumhuriyet döneminde, tarihin yan dallarıyla birlikte ülkede kurulup gelişmesi ve dolayısıyla bir bilim dalı olarak tarihin kurumsallaşması kapsamında 1930'lu yıllarda bilim ve kültür kurumları olarak Türk Tarih Kurumu, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuş, ayrıca İstanbul Darülfünunu yeniden yapılandırılmak suretiyle İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Ülkenin ilk tarih bölümleri olması dolayısıyla, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarih bölümü ile Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarih bölümü Türkiye'de tarihin bilimsel kriterlere oturtulmasında öncü rol üstlenmişlerdir. Akademik kadroları, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yetişen Türk profesörleri ile Cumhuriyet hükümetinin -özellikle tarih alanında önde gelen Almanya ve Fransa başta olmak üzere- Avrupa ülkelerinin dünyaca ünlü üniversitelerine tahsil amacıyla gönderdiği genç Türk bilim insanlarından oluşturulmuştur.

Modern tarihçiliğin Avrupa'dakine benzer nitelikte Türkiye'de kurulup yerleşmesinde, başta Prof. Dr. Fuat Köprülü olmak üzere, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yetişen Türk profesörleri edindikleri mesleki deneyim ve akademik bilgileri ile önemli katkılar sağlamışlardır. Ayrıca, tarih alanında doktoralarını yurt dışında tamamlama başarısı gösteren ilk dönem tarih bölümü öğretim üyelerinden, Ord. Prof. Enver Ziya Karal, Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, Prof. Dr. Mehmet Şinasi Altundağ, Prof. Dr. Cemal İzzet Tükin, Prof. Dr. Halil Demircioğlu ve Prof. Dr. Afet İnan tarih biliminin akademik araştırma ve metotlarıyla birlikte Türkiye'ye yerleşmesinde önemli rol oynamışlardır. Nitekim, tarih bölümü lisans ve lisansüstü programlarında modern yöntemlerle verdikleri eğitimler ile çok sayıda bilim insanının yetişmesinde etkin rol oynadıkları gibi, Türk tarihinin çeşitli evrelerine ilişkin kaleme aldıkları çok sayıdaki bilimsel eserler ile Türk tarihinin

aydınlatılmasında ve Türk tarihçiliğinin yurt içinde ve yurt dışında saygın bir yer edinmesinde önemli rol oynamışlardır.

KAYNAKÇA

- Adabağ, Necdet vd. (2006). *Anadolu'nun 60 Yıllık Bilim ve Kültür Köprüsü Ankara Üniversitesi Tarihçe*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Akın, Lemi (2014). Unutulmuş Bir Eser Seyyid Lokman'ın Şehnâme-i Tafsil-i Hâl-i Âl-i Osman'ı. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 51, Sayı 51, s. 1-20.
- Akurgal, Ekrem (1956). Tarih İlimi ve Atatürk. *Bellekten*, Cilt 20, Sayı 80, s. 571-584.
- Anonim (1986). Vakanüvis. *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Cilt 23, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Anonim (1994). Tarih Yazıcılığı. *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, Cilt 29, İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Arıkan, Zeki (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihçilik. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arıkan, Zeki (1997). Atatürk ve Tarih. *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 6-7, s. 19-32.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III (1997). 5. Baskı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01.210.834.1, Siyasi Partiler Fonu.
- Behar, Büşra Ersanlı. (1996). *İktidar ve Tarih*. 2. Baskı, İstanbul: Afa Yayınları.
- Berktaş, Halil (1983). *Cumhuriyet İdeolojisi Ve Fuad Köprülü*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Bıçak, Ayhan (2019). *Tarih Felsefesi*. 2. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Bos, Jacques. Framing a New Mode of Historical Experience. The Renaissance Historiography of Machiavelli and Guicciardini. *The Making of the Humanities*, Volume:1, Amsterdam University Press, <http://www.jstor.com/stable/j.ctt46n1vz.20>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Boztemur, Recep (2009). Tarih Anlayışı Ve Tarih Araştırmaları. *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Atatürk Dönemi (1920-1938)*, Cilt 1, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Çalen, Mehmet Kaan (2013). *II. Meşrutiyet Döneminde Tarih Düşüncesi*. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Çoker, Fahri (1983). *Türk Tarih Kurumu Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Demir, Remzi ve Atılgan, Doğan (2008). *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Türkiye'de Beşerî Bilimlerin Yeniden İnşası Elli Portre*. Ankara: <http://kitaplarankaraedu.trdosyalar/pdf379>, (Erişim Tarihi: 12.01.2010).
- Demiryürek, Mehmet (2013). Tarih-i Osmanî Encümeni Ve Mehmet Fuat Köprülü. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı 36, s. 119-128.
- Dervişoğlu, Fatih M. (2015). *Türk Tarih Düşüncesinin Modernleşmesi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dölen, Emre (2010). *Türkiye Üniversite Tarihi 3 Darülfünun'dan Üniversite'ye Geçiş (Tasfiye ve Yeni Kadrolar)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dönmez, Cengiz ve Kızıl, Ömür (2016). Türk Tarih Kurumu'nun Türkiye'deki Tarih Anlayışına Etkisi. 4. *Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu 01-03 Eylül 2016 Bildiri Kitabı*, Muğla: ISHE.
- Eroğlu, Haldun (2002). Mustafa Kemal Atatürk'ün Tarih Anlayışı İle İlgili Bazı Görüşler. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 29-30, s. 75-85.
- Eyice, Semavi (1976). Türk Trakya Araştırmacılarının Öncüsü: Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel (1905-1975). *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4-5, s. 301-330.
- Göker, Muzaffer (1938). Türk Tarih Kurumu'nun İlimi ve İdari Faaliyetleri. *Bellekten*, Cilt 2, Sayı 5-6, s. 13-17.
- Göyünç, Nejat (2011). Cemal Tukin: Hayatı - Eserleri. *Tarih Dergisi*, Sayı 31, s. 1-4.
- Günaltay, Şemsettin (1939). Atatürk'ün Tarihçiliği Ve Fahri Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra. *Bellekten*, Cilt 3, Sayı 10, s. 273-274.
- Güneş, Ahmet (2005). Tarih, Tarihçi ve Meşrutiyet. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi - OTAM*, Sayı 17, s. 1-48.
- Gürkan, Hasan (2018). Osmanlı Devleti'nde Tarih Yazımı Ve Tarih Öğretiminde Modernleşme Çabaları. *Uluslararası Eğitim ve Dil Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 28-45.
- Gürüz, Kemal (2004). *Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim Tarihçe ve Bugünkü Seok ve İdare Sistemleri*. 2. Baskı, Ankara: Cem Web Ofset.
- Hakimiyeti Milliye Gazetesi. 1 Ağustos 1933, Sayı: 4322, s. 1-3.
- Ilgaz, Selçuk (2019). Osmanlı Devleti'nde Tarih Yazıcılığı Ve Osmanlı Tarih Yazarlarının Gözüyle Hristiyan Âlemi. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, Cilt 6, Sayı 14, s. 275-286.
- İçke, Ayşen (2013). Atatürk ve Yükseköğretim Modernizasyonu. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, s. 44-63.
- İçke, Ayşen (2018). *Atatürk Dönemi Yurt Dışı Eğitimi (1923-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- İğdemir, Uluğ (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnalçık, Halil (2006). Türkiye'de Modern Tarihçiliğin Kurucuları. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Cilt 2, Sayı 7, s. 1-44.
- İnan, Afet (1939). Atatürk Ve Tarih Tezi. *Bellekten*, Cilt 3, Sayı 10, s. 243-246.
- İnan, Afet (1947) Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair. *Bellekten*, Cilt 11, Sayı 42, s. 173-179.
- İnan, Afet (2009). *Atatürk Hakkında Hatıralar Ve Belgeler*. Yay. Haz. Arı İnan. 8. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kafesoğlu, İbrahim (1964). Tarih İlimi Ve Bizde Tarihçilik. *Tarih Dergisi*, Cilt 13, Sayı 17-18'den ayrı basım, s. 1-16.
- Karal, Enver Ziya (1977). Tanzimat'tan Bugüne Kadar Tarihçiliğimiz. *Felsefe Kurumu Seminerleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Karal, Enver Ziya (1980). Atatürk'ün Türk Tarih Tezi. *Atatürk ve Devrim Konferans ve Makaleler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kocatürk, Utkan (1984). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Koç, Bekir; (2016). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İncalcık. *OTAM*, Sayı: 40, s. 27-43.
- Koçer, Hasan Ali (1991). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*. 2. Baskı, İstanbul: MEB Yayınları.
- Kodal, Tahir; (2014). Mustafa Kemal Atatürk Ve Türk Ocakları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, Sayı 52, s. 295-314.
- Kodaman, Bayram (2001). *Cumhuriyetin Tarihî - Fikrî Temelleri ve Atatürk*. 2. Baskı, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi.
- Kuran, Ercüment (2006). Karlofça'dan Tanzimat'a Kadar Ve Tanzimat Devri Osmanlı Tarihçiliği. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Cilt 2, Sayı 8, s. 19-35.
- Kurtaran, Uğur (2014). Klâsik Dönem Osmanlı Tarih Yazıcılığı. 3. *Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu 25-27 Haziran 2014 Bildiri Tam Metin Kitabı*, Sakarya: ISHE.
- Kütükoğlu, Bekir (2012). Vak'anüvis. *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- MEB Milli Talim ve Terbiye Kurulu Arşivi (MTTK), Karar No: 106, 24.03.1932.
- MEB Milli Talim ve Terbiye Kurulu Arşivi (MTTK), Karar No: 148, 25.8.1932.
- MEB Milli Talim ve Terbiye Kurulu Arşivi (MTTK), Karar No: 79, 14.4.1935.
- Oral, Mustafa (2002). *İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye'de Tarih Anlayışı (1908-1937)*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Ortaylı, İlber (2011). *Tarih Yazıcılık Üzerine*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Ortaylı, İlber (2017). *Gelenekten Geleceğe*, 23. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özbaran, Salih (1992). *Tarih ve Öğretimi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özcan, Abdülkadir (2013). Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 1, s. 271-293.
- Özçelik, İsmail (1999). Atatürk, Cumhuriyet Ve Tarih Şuuru. *Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, Cilt XI, Sayı 31 (Özel Sayı), s. 179-195.
- Özdemir, Hikmet (2011). *Atatürk Ve Kitap*. 2. Baskı, Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği Yayını.
- Özer, Sevcihan (1999). Atatürk Ve Türk Tarihi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XV, Sayı 44, s. 761-769.
- Özlem, Doğan (2012). *Tarih Felsefesi*. 12. Baskı, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Resmi Gazete. 22 Haziran 1935, Sayı: 3035.
- Süslü, Azmi (1986). *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 Yıllık Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Şimşek, Ahmet (2017). Profesyonel Tarihçiliğe Kısa Bir Bakış. *Türkiye'de Akademik Tarihçilik*, İstanbul: Kronik Kitap.
- Taşdemirci, Ersoy (2011). Atatürk'ün Türk Tarih Tezi. *Türk Yurdu*, Cilt 31, Sayı 288, s. 84-90.
- TBMM Zabıt Ceridesi. Devre: 4, İctima: 2, Cilt: 15, İnikat: 64, 31.5.1933.
- TBMM Zabıt Ceridesi. Devre: V, İctima: F, Cilt: 4, İnikat: 38, 14.6.1935.
- Turan, Şerafettin (2003). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Türkiye'nin Bilim, Eğitim ve Kültürel Yaşamındaki Yeri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Uluskan, Seda Bayındır (2010). *Atatürk'ün Sosyal Ve Kültürel Politikaları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Uygun, Hamza ve Özer, İnan (2012). Hilmi Ziya Ülken (1901-1974). *Türk Toplum Bilimcileri 1*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1939). Türk Tarihi Yazılırken Atatürk'ün Alâka ve Görüşlerine Dair Hatıralar. *Belleten*, Cilt 3, Sayı 10, s. 349-353.
- Yazıcı, Orhan (2009). Türkiye'de Tarih Biliminin Kurumsallaşması. *Türkiye'de Toplum Bilimlerinin Gelişimi I*, İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Yıldız, Hakkı Dursun (1971). Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç ve Eserleri. *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, Sayı 25, s. 189-196.
- Yinanç, Mükrimin Halil (1940). Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar Bizde Tarihçilik. *Tanzimat I*, İstanbul: Maarif Matbaası.
- Yuvalı, Abdülkadir (2005). Atatürk Dönemi Kültür Politikasının Türk Dünyasındaki Ortak Kültür ve Tarih Değerleri Yönüyle Değerlendirilmesi. *Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi: Bildiriler 8-12 Aralık 2003*, Cilt II, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.